

- ⁴ Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 січня 1996 року № 118 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
- ⁵ Про затвердження форм державної статистичної звітності Державного комітету України у справах релігій: Наказ Державного комітету статистики від 7 вересня 2001 року № 369 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0369202-01>
- ⁶ Хаварівський У.Б. Правові засади забезпечення державної релігієзнавчої експертизи / У. Б. Хаварівський, Г. С. Хаварівська // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 31. – С. 68–77.

SUMMARY

Ustym Khavarivsky

Improvement the system of stocktaking (register) of religious organizations in Ukraine

In the article the theoretical and practical aspects of stocktaking (register) of religious organizations by the State Agency for Religious Affairs and oblast state administrations are analyzed.

Keywords: stocktaking, register, the State Agency for Religious Affairs, registration of statutes, religious organization.

Максим КИРИЧУК

Нові тенденції у правовому регулюванні діяльності релігійних організацій: крок вперед, чи крок назад?

Розглядаються правові аспекти внесення змін до Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» щодо надання релігійним центрам можливості набути статус юридичної особи. Аналізуються можливі наслідки правових нововведень та обґрунтовується роль прокуратури у вирішенні можливих суперечок.

Ключові слова: юридична особа публічного права, релігійна організація, релігійні центри, конфесія, процедура реєстрації, повноваження прокуратури.

Актуальність проблеми обумовлена гострими дискусіями в середовищі священнослужителів, представників органів влади, експертів-науковців, які викликало внесення змін до Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» наприкінці 2012 р., а також відсутність належного юридичного трактування з цього приводу.

Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України, зокрема до Закону «Про свободу совісті і релігійні організації» зареєстровано у Верховній Раді України VI скликання 16 березня 1912 р. за поданням Ю. Мірошниченко¹. Попри негативний висновок Головного експертного управління і рекомендацію парламентського комітету з питань культури і духовності щодо «обережного та зваженого підходу» у визначенні засад державно-конфесійних, міжрелігійних та етнонаціональних відносин, які є «надзвичайно чутливими»², 5 червня законопроект № 10221 прийнято за основу, а 16 жовтня 2012 р. прийнято в цілому.

Внесення деяких змін до Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації», якими вводилась нова редакція чотирьох статей (13, 14, 29, 30), збурило суспільство і викликало гострі дискусії. Народний депутат Ю. Кармазін навіть запропонував одразу після голосування скасувати законопроект самим парламентом до його підписання Головою Верховної Ради перед передачею на підпис Президенту України, мотивуючи її численними порушеннями процедури³. До Президента України з відкритим листом щодо необхідності ветоувати законопроект № 10221 звернулися громадські організації та активісти⁴.

Неоднозначне трактування нової редакції згаданого закону, яка встановлює нові правила державно-церковних відносин, визначає мету даної статті – проаналізувати сутність правових нововведень і визначити їх можливі наслідки.

Проблема полягає у наданні можливості центрам релігійних конфесій скористатися правом набути статус юридичної особи. Досі статус юридичної особи в Україні мали тільки релігійні громади, тоді як їхні центральні управління (митрополії, єпископати) такого статусу не мали. Власне ця обставина розцінювалась Радою Європи як порушення демократичних свобод, а Парламентська Асамблея Ради Європи (далі – ПАРЕ) з часу набуття Українською державою членства у цій міжнародній установі 1995 р. настійливо рекомендує послуговуватися європейським досвідом і закріпити за церквами статус юридичної особи. Зокрема, про це йдеться у Висновку № 190 (1995) та у Резолюції ПАРЕ «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 5 жовтня 2005 р. № 1466 (в частині «Свобода совісті та віросповідання»).

Посилений інтерес до питання продиктований, з одного боку, неоднозначним ставленням до нього самих суб'єктів церковного життя. Так Українська православна церква Московського патріархату (далі УПЦ МП) досить активно обстоює ідею представлення Церкві статусу юридичної особи. Власне про це засвідчило Звернення Священного

Синоду Української Православної Церкви до Президента України В.Ф. Януковича⁵.

Нові зміни є зрозумілі для Української православної церкви, яка перебуває в юрисдикції Московського патріархату, оскільки правовий механізм запровадження для церковних управлінь статусу юридичної особи відповідає чинному законодавству Російської Федерації. Власне «Русская православная церковь» зареєстрована як централізована релігійна організація у якості юридичної особи публічного права, а її інші канонічні підрозділи, що знаходяться на території РФ – як релігійні організації. При цьому Статут РПЦ декларує, що «канонічні підрозділи РПЦ, що знаходяться на території інших держав (якою є УПЦ), можуть бути зареєстровані у якості юридичних осіб у відповідності з існуючими у кожній країні законами»⁶.

Власне у пояснювальній записці до законопроекту Ю. Мірошніченко говорилося, що прийняття Закону «дозволить повернути культові споруди, розташовані у Кременецькому районі Тернопільської області, їх законному власнику – релігійній громаді чоловічого монастиря Почаївської Свято-Успенської Лаври, які безпідставно були у неї забрані та передані у державну власність». Зазначені споруди становлять архітектурно-історичну цінність і надалі зберігатимуть свій статус пам'яток культурної спадщини національного значення.

Натомість Українська православна церква Київського патріархату категорично проти подібного кроку. Аналогічний дуалізм позицій спостерігається й серед фахівців-релігієзнавців. Наближені до Московського патріархату дослідники – за надання церквам статусу юридичної особи. З ними погоджуються й ті, хто вважає, що такий статус посилить відповідальність конфесій за свої діяння. Опоненти ж означеного підходу аргументують власну позицію наступним чином: українське суспільство ще не готове запровадити практику визнання права юридичної особи тільки за координуючими церковними центрами в силу відсутності подібної традиції в Україні впродовж тривалого періоду. Тому це аж ніяк не зніме тє напруження, яке має місце у міжконфесійних взаєминах, а тільки загострить, конфліктність тільки посилиться.

Суб'єктивне негативне чи позитивне ставлення церковної та наукової спільноти щодо надання релігійній конфесії статусу юридичної особи значною мірою обумовлено політичними міркуваннями без належної правової оцінки цього питання. На нашу думку, більшість учасників дебатів не акцентують уваги на тому, що за новою законодавчою нормою церква набуває ознак не юридичної особи приватного права, а юридичної особи публічного права.

Зауважимо, що на загал надання державою церкві статусу юридичної особи публічного права є черговим етапом трансформації пострадянських державно-церковних відносин у демократичний контекст.

Європейський принцип надання церквам статусу юридичної особи публічного права і урівняння її у правах із іншими вагомими соціальними інститутами суспільства обґрунтовано всім розвитком соціологічної науки. Держава і церква є своєрідними соціальними інститутами суспільства і рівень їхньої взаємодії залежить від рівня цивілізаційного розвитку певної історичної епохи. Такий підхід впливає з філософії позитивного методу О. Конта, який розглядав основні соціальні інститути – державу і релігію з позиції включення їх до процесів соціальної інтеграції та виконуваних ними при цьому функцій. Ідею позитивності релігійних інститутів, які є найважливішим засобом самореалізації суспільності людини, свого часу обстоювали Г. Спенсер⁷, Е. Дюркгейм⁸, М. Вебер⁹. У ХХ ст. представники філософських шкіл структурно-функціонального аналізу (Т. Парсонс), психологічного еволюціонізму (Л. Уорд), інституційної психології (С. Ліпсет, Дж. Ламберг, П. Блау, І. Міллз) обґрунтували доцільність надання церквам як важливим соціальним інститутам певного правового статусу¹⁰. На думку Н. Черниш, у загальній теорії дії соціальні інститути виступають як особливі ціннісно-нормативні комплекси, що регулюють поведінку індивідів і статусно-рольову структуру суспільства. Інституційна структура соціуму посідає важливе місце, оскільки саме вона покликана забезпечити соціальний порядок у суспільстві, його стабільність та інтеграцію¹¹.

Про потребу надання соціальному інституту церков статусу юридичної особи неодноразово говорилося і на щорічних конференціях «Історія релігій в Україні». Однак для практичної реалізації європейських принципів надання церквам статусу юридичної особи існують труднощі, пов'язані як із відсутністю науково-теоретичних і концептуальних розробок, так і практичних напрацювань у цій царині.

Проблема полягає у необхідності уточнення ознак юридичної особи публічного права та подальшому обґрунтуванню специфіки їх участі у цивільних правовідносинах. Незважаючи на те, що серед науковців юридичної галузі не бракує інтересу до даної проблематики, серед вчених пострадянського простору (В. Борисова, І. Спасібо-Фатеева¹², Р. Б. Шишка, О. Кравчук¹³, І. Кучеренко, О. Пушкіна, В. Самойленко, Д. Пятков, В. Чіркін, В. Белих, В. Мазаєв, Н. Козлова та інші) немає однастайності у поглядах. Серед вітчизняних науковців виникає дискусія

стосовно визначення кола осіб (державних органів) та механізму, через які держава бере участь у цивільних правовідносинах.

Визначаючи юридичну особу публічного права як таку, яка створюється безпосередньо законом або адміністративним актом як носій публічних завдань, Н. С. Кузнєцова стверджує, що організація цих суб'єктів регулюється приписами законів і вони виконують відповідні публічні функції. Також автор акцентує увагу на тому, що юридичні особи публічного права створюються розпорядчим способом державними органами та органами місцевого самоврядування і порядок їх створення, організаційно-правові форми, правове становище не є предметом цивільно-правового регулювання, а отже, визначається публічними законами¹⁴.

В. І. Борисова визначає юридичних осіб публічного права через мету їх діяльності і вказує на те, що це публічно-правові утворення, які мають владні повноваження стосовно третіх осіб, здійснюючи ці повноваження шляхом видання відповідних нормативно-правових актів, що стають обов'язковими для виконання останніми¹⁵. Своєю чергою І. М. Кучеренко вважає, що до ознак юридичних осіб публічного права, крім особливого порядку їх створення, необхідно також віднести і таку мету діяльності юридичної особи, як реалізація публічних інтересів (завдань, функцій)¹⁶.

Труднощі у визначенні правового статусу юридичної особи публічного права, яке суттєво відрізняється від статусу юридичної особи приватного права, полягають у тому, що до перших відносяться різні соціальні інститути, які за родом та характером своєї діяльності важко уніфікуються: релігійні інститути, державні органи влади, територіальні громади тощо.

У Державному класифікаторі України релігійна організація у класифікації організаційно-правових форм господарювання визначається як «організація, яка утворюється з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діє відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирає, призначає та замінює персонал згідно із своїми статутами (положеннями)»¹⁷.

Вона відноситься до категорії «Об'єднання громадян, профспілки, благодійні організації та інші подібні організації (№ 800)» і значиться за № 825 поряд із іншими подібними об'єднаннями громадян: політична партія, громадська організація, спілка об'єднань громадян, профспілка і об'єднання профспілок, творча спілка (інша професійна організація), благодійна організація, організація роботодавців, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, орган самоорганізації населення¹⁸.

Юридичними особами публічного права є такі, що створюються незалежно від волі приватних осіб й основна діяльність яких зазвичай

спрямована на здійснення спеціальних функцій (адміністративних, управлінських), що прямо не передбачає їх участь у цивільному обігу. По суті держава як генеральний суверен делегує їм свої повноваження у певній сфері своїх функцій для здійснення їх з метою забезпечення прав та законних інтересів фізичних осіб, охорони суверенітету на професійній основі на основі чітко визначеної законом компетенції. Всі юридичні особи публічного права є носіями компетенції і можуть в її межах ухвалювати владні рішення. Державні юридичні особи є самостійними суб'єктами цивільного права, тобто виступають не від імені держави, а від свого імені. Отже, юридичні особи публічного права мають право- і дієздатність. Але вони можуть мати лише ті права та обов'язки, які їм дозволяє закон¹⁹. Окрім того, закон «Про громадські об'єднання», який вступив в силу на початку 2013 р., закріплює за громадськими об'єднаннями зі статусом юридичної особи право на здійснення підприємницької діяльності безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню²⁰. Щодо релігійних організацій така діяльність можлива тільки на неприбутковій основі.

Оскільки у чинному в Україні законодавстві відсутнє трактування церкви як цілком відмінного від інших суб'єктів публічного права, за новим законодавством на релігійні центри поширюється правовий механізм державної реєстрації, властивий органам державної влади, політичним партіям, громадським організаціям тощо. Власне цей механізм і викликав найбільше нарікань з боку віруючих та священнослужителів і породив другу проблему нової редакції Закону «Про свободу совісті та релігійні організації». Відповідно до статті 13 згаданого закону, «релігійна організація визнається юридичною особою з дня її державної реєстрації». Це передбачає обов'язкове проходження процедури держреєстрації відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» в органах Державної реєстраційної служби України. Одночасно стаття 14 згаданого закону не позбавляє релігійну організацію також окремої реєстрації свого статуту в Міністерстві культури або у обласних держадміністраціях. На «подвійну» реєстрацію 25 квітня 2012 р. звертало увагу Головне експертне управління Верховної Ради України: а) державної реєстрації для набуття ними статусу юридичної особи; б) реєстрації статутів (положень) релігійних організацій. За попередньою редакцією згаданого закону реєстрація статутів (положень) релігійних організацій здійснювалась один раз – з метою набуття ними

права юридичної особи. Такий механізм реєстрації, з одного боку, може бути державним інструментом стримування бурхливої реєстрації різного роду новітніх релігійних течій, до чого неодноразово закликала експертне середовище, але, з іншого боку, за визначенням Головного експертного управління, «подвійна» реєстрація релігійних організацій може бути розцінена як звуження їх прав і свобод, що не узгоджується з частиною третьою статті 22 Конституції України. До того ж, відповідно до чинного Закону релігійні організації (які не ставлять собі за мету набуття статусу юридичної особи) можуть функціонувати без реєстрації своїх статутів (положень). Запровадження реєстрації релігійних організацій поверне їх до радянських часів, коли реєстрація мала не лише обліковий, а й дозвільний характер²¹.

Головне експертне управління також звернуло увагу на невідповідність назви статті 29 «Державний контроль за додержанням законодавства про свободу совісті та релігійні організації» її змісту, оскільки йдеться про «забезпечення виконання та дотримання законодавства про свободу совісті, світогляду, віросповідання...». Практично, стаття розширює коло владних інституцій, які здійснюють контроль за діяльністю релігійних організацій. Якщо попередня редакція згаданого закону поклала контрольні функції на місцеві Ради народних депутатів та їх виконавчі комітети, то у новій редакції їх здійснюють «центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері релігії, інші центральні органи виконавчої влади, органи прокуратури, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування».

Визнаючи факт необхідності вдосконалення чинного законодавства щодо державного забезпечення демократичного функціонування релігійних центрів у статусі юридичних осіб, зауважимо, що на загал ми не бачимо драматичності у змінах законодавства про свободу совісті, оскільки релігійний центр може і не набувати статусу юридичної особи, оскільки це тільки їхнє право, а не обов'язок. Але на відміну від країн Європи, де закріплення за церквами статусу юридичної особи склалося історично і нині лише фіксує рівноправність суб'єктів конфесійного життя з іншими суб'єктами суспільного простору, в Україні мотивація надання Церкві юридичного статусу має в основі боротьбу за власність. Сьогодні, у вітчизняному релігійно-церковному просторі, зміна громадою, яка за чинним законодавством має право виступати юридичною особою, юрисдикційної підпорядкованості – УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ – не призводить до втрати нею церковного майна. Наприклад, перехід громади з

юрисдикції УПЦ МП до юрисдикції УПЦ КП супроводжується не лише переходом вірних і священика, але й збереженням у їхній власності всього матеріального достатку, яким володіє релігійний осередок, включаючи храмові будівлі, землю тощо. Таким чином забезпечується конституційне право (ст. 35) громадян України на свободу совісті та вільний вибір релігії. Внесені до закону поправки змінюють ситуацію, і якщо громада УПЦ МП забажає перейти в юрисдикцію УПЦ КП, вона втратить разом із храмовою спорудою майно, оскільки УПЦ перша висловила побажання здобути статус юридичної особи і закріпити за собою всі церковні комплекси. Окрім того, конфесія, яка набуває статусу юридичної особи, зможе бути учасником судового процесу за церковне майно і ця обставина є особливо загрозливою для двох інших православних конфесій в Україні – УПЦ КП і УАПЦ, оскільки УПЦ МП буде оскаржувати їхнє право на храми. Не можна виключати і того, що Московський патріархат висуне претензії і на храми, які були передані йому після 1946 р., а сьогодні є у користуванні УГКЦ. Таким чином впровадження у життя законодавчих норм і набуття УПЦ МП статусу юридичної особи упередить можливу зміну юрисдикції деяких її парафій і переходу в УАПЦ чи в УПЦ КП.

Можна спрогнозувати, що законодавчі зміни у майбутньому втягнуть релігійні організації у новий виток міжконфесійних протистоянь. Очевидно, ця обставина вплинула на те, що законодавець функції «забезпечення виконання та дотримання законодавства про свободу совісті, світогляду, віросповідання та релігійні організації» (стаття 29) окрім інших органів державної влади поклав і на прокуратуру. Варто відзначити, що ця функція є новою для органів прокуратури. Однак приписи ст. 19 «Предмет нагляду за додержанням і застосуванням законів» не виключають таких її функцій. Зокрема у статті відзначається, що предметом нагляду за додержанням і застосуванням законів є: 1) відповідність актів, які видаються всіма органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, вимогам Конституції України та чинним законам; 2) додержання законів про недоторканність особи, соціально-економічні, політичні, особисті права і свободи громадян, захист їх честі і гідності, якщо законом не передбачений інший порядок захисту цих прав. Перевірка виконання законів проводиться за заявами та іншими повідомленнями про порушення законності, що вимагають прокурорського реагування, а за наявності приводів - також з власної ініціативи прокурора²². Приписи статті 21 передбачають, що перевірки проводяться за письмовими зверненнями органів державної влади, органів місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, фізичних та юридичних осіб, а також за власною ініціативою

прокурора. При цьому перевірки за заявами фізичних чи юридичних осіб, зверненнями та запитами депутатів усіх рівнів, крім заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, проводяться лише у разі їх попереднього розгляду компетентними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами або неприйняття ними у встановлені строки рішень з цих питань²³. При цьому зауважимо, що прокуратура не підмінює органи відомчого управління та контролю і не втручається у господарську діяльність, якщо така діяльність не суперечить чинному законодавству.

Зрозуміло, що відносини між такими складними соціальними інститутами, якими є держава і церква (релігія), покликані регулювати певні інституції. За умов правильно організованої інституціональної системи державно-церковних відносин кожен з видів функції може бути спрямований у русло гармонізації суспільства. На це у свій час вказував ще Г. Спенсер. Проаналізувавши регулятивну роль суспільства, тобто інституту влади, він привернув увагу до механізму соціального контролю.

Якщо в Україні громадськість сприймає негативно надання державою релігійним центрам можливості скористатися правом юридичної особи, то у європейських країнах позбавлення церкви такого права сприймається як покарання. Власне з вимогами позбавити статусу юридичної особи Російську православну церкву в Австрії звернулася до урядових інстанцій ініціативна група «Релігія – особиста справа», мотивуючи це її «національно-консервативними упередженнями», зокрема щодо групи «Pussy Riot»²⁴. Можна спрогнозувати, що в майбутньому певні громадські організації України також навчатимуться користуватися такими інструментами як формою тиску на певні конфесії чи політичні угруповання. За умов розгляду таких питань у судах функція прокуратури полягатиме у наданому їй повноваженні «підтримки державних обвинувачень у судах»²⁵

Отже, нова редакція Закону України «Про свободу совісті і релігійні організації» і надання центрам релігійних конфесій можливості набути статусу юридичних осіб публічного права є кроком на шляху розширення статусу церков, який відповідає міжнародним стандартам, зокрема принципам Ради Європи. Але низка прогалин у правовому полі, пов'язана із відсутністю конкретизації різних правових дефініцій, дозволяє неоднозначне трактування певних юридичних норм, що спричиняє невдоволення певних релігійних організацій і збурення в суспільстві. Не можна і однозначно оцінити процедуру державної реєстрації церков на відповідність європейським нормам публічного права, оскільки у європейських країнах існує традиція надання певній конфесії статусу юри-

дичної особи шляхом укладення між двома великими суспільними інститутами – церквою і державою – суспільних договорів (історична назва – конкордат), які потім затверджуються національними парламентами. Такий спосіб дозволяє зберегти індивідуальний підхід до кожної із конфесій на основі її віровчення та канонічного права. В Україні ж радянська модель трансформована до сучасних міжнародних стандартів на основі досвіду США, де традиції конкордатів відсутні.

Нові діючі норми права можуть послужити інструментом подальших міжконфесійних конфліктів за церковне майно, що потребуватиме втручання органів прокуратури, за якими зберігаються повноваження нагляду над дотриманням законності.

- ¹ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Міністерства юстиції, Міністерства культури, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1-pf3511=42856.
- ² Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Міністерства юстиції, Міністерства культури, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства)» (реєстраційний № 10221) [Електронний ресурс] // Там само.
- ³ Законопроект № 10221 був прийнятий з грубими порушеннями законодавства – депутат Ю. Кармазін [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://maidanua.org/2012/11/karmazin-draft-law-10221/>
- ⁴ Відкритий лист громадських організацій та активістів до Президента України В.Ф. Януковича щодо необхідності вето проекту закону № 10221 задля недопущення обмеження свободи віросповідання в Україні [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://fri.com.ua/2012/11>.
- ⁵ Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви до Президента України В.Ф. Януковича Офіційний веб-сайт Української Православної церкви [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://orthodox.org.ua/article>.
- ⁶ Устав Русской православной церкви. Глава I. Общие положения. – Ст. 5 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/133115.html>.
- ⁷ Западно- европейская социология XIX века: О. Конт, Д. Милль, Г. Спенсер: Учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по напр. и спец. «Социология» / Международный ун-т бизнеса и управления / В. И. Добреньков (ред.), В. П. Трошкина (сост.). – М., 1996. – С. 132–139.
- ⁸ Реймон Арон. Етапи розвитку соціологічної думки: Монтеск'є. Конт. Маркс. Токвіль. Дюркгайм. Парето. Вебер / Григорій Філіпчук (пер.з фр.). – К.: Юніверс, 2004. – 687 с.

- ⁹ Там само. – С. 412–417.
- ¹⁰ Соціологічна теорія: традиції та сучасність: Курс лекцій / А. Ручка (ред). – К.: НАНУ, Ін-т соціології, 2007. – С. 72–82.
- ¹¹ Черниш Н. І. Соціологія: Курс лекцій. – Львів: Кальварія, 1996. – С. 93–94.
- ¹² Спасибо-Фатеева І. В. Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-правових відносинах / І. В. Спасибо-Фатеева // Вісник академії правових наук України. – 2006. – № 4 (47). – С. 101–106.
- ¹³ Кравчук В. М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики / Кравчук В. М. – К.: Істина, 2005.
- ¹⁴ Кузнецова Н. Концептуальні засади інституту юридичної особи в новому цивільному законодавстві України / Н. Кузнецова // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали VIII регіональної наук.-практ. конф. – Львів, 2002.
- ¹⁵ Борисова В. І. До проблеми участі публічних юридичних осіб в цивільних правовідносинах // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація відносин в Україні: організаційно-правові та економічні проблеми». – Одеса: ОНУ МОНУ, «Астропринт», 2003. – С. 7–8.
- ¹⁶ Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: монографія / І. М. Кучеренко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004.
- ¹⁷ Державний класифікатор України, класифікація організаційно-правових форм господарювання, затверджено наказом Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.04 р. № 97. – П. 4 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://govuadocs.com.ua/docs/index-20400460-1.html>.
- ¹⁸ Там само. – П. 3.7.5.
- ¹⁹ Мічурін О. Юридичні особи публічного права [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://adhdportal.com/book_834_chapter_19_Lekija_17.
- ²⁰ Про громадські об'єднання: Закон України № 4572 від 22.03.2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
- ²¹ Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо діяльності Міністерства юстиції, Міністерства культури, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства)» (реєстраційний № 10221) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1-pf3511=42856.
- ²² Про прокуратуру: Закон України, введений в дію Постановою ВР № 1790-XII від 05.11.91. Ст. 19: Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2663-III від 12.07.2001 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>.
- ²³ Там само. – Ст. 21.
- ²⁴ Лишение Русской Православной церкви в Австрии статуса юридического лица [Электронный ресурс] // Режим доступа http://www.inoforum.ru/inostrannaya_pressa/lishenie_russkojpravoslavnoj_cerkvi_v_avstrii_statusa_yuridicheskogo_lica.
- ²⁵ Про прокуратуру: Закон України. – Ст. 5. 1.

SUMMARY**Maxym Kyrychuk*****New trends in the legal regulation of the religious organizations: a step forward or a step back?***

The legal aspects of the amendments to the Law of Ukraine "About the freedom of conscience and religious organizations" concerning to grant for the religious centers the opportunities to gain legal status, was investigated. Analyzed the possible implications of the legal innovations and proved the role of the prosecutors in solving the possible disputes.

Keywords: legal entity of public law, religious organizations, religious centers, confession, registration procedures, powers of prosecution.

Юрій РЕШЕТНИКОВ**Актуальні питання забезпечення
релігійних потреб військовослужбовців
Збройних Сил України**

Розглянуті актуальні питання про забезпечення релігійних потреб військовослужбовців, зокрема запровадження інституту військового капеланства у Збройних Силах України.

Ключові слова: Збройні Сили, капеланство, релігійні потреби, військовослужбовці.

Державно-церковні відносини в Україні базуються на положеннях Конституції України і визнаних нашою державою норм міжнародного права. Україна дотримується основоположних для демократичного суспільства принципів:

- кожна людина має право на свободу світогляду й віросповідання, вільного вибору ставлення до релігії;
- кожна людина має право сповідувати будь-яку релігію і безперешкодно вести релігійну діяльність;
 - церква відокремлена від держави, а школа — від церкви;
 - усі конфесії та віруючі в Україні рівні перед законом, жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова;
 - держава не втручається в законну діяльність релігійних організацій та сприяє їм у їхній діяльності;